

ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΝΘΟΣ:

Η αρχαιολογική έρευνα και οι εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης του χώρου*

Σουλτάνα Πρωτοψάλτη

Αρχαιολόγος
ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Θεσσαλονίκη

Φανή Αθανασίου

Αρχιτέκτων - Αναστηλώτρια
ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Θεσσαλονίκη

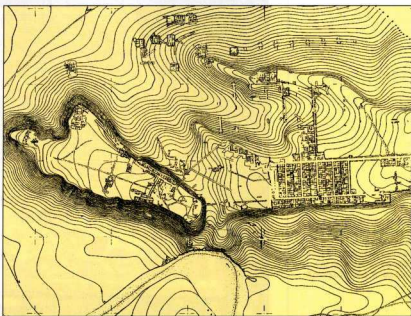
Η αρχαία Όλυνθος, πόλη της Χαλκιδικής, εκτείνεται στο επίπεδο πλάτωμα και στις ανατολικές πλαγιές δύο φυσικών λόφων, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με έναν βαθύ αυχένα, στον άξονα Β>Ν, συνολικού μήκους 1.300 μ. και πλάτους 100 - 300 μ. Βρίσκεται στα ανατολικά του αρχαίου ποταμού Σάνδανου και του ομώνυμου σημερινού χωριού. Η ταύτιση του οικισμού με την Όλυνθο επιβεβαιώθηκε με τον καλύτερο τρόπο, όταν βρέθηκε το 1928 η επιγραφή με τη συμφωνία ειρήνης μεταξύ του Φιλίππου Β' και των Ολυνθίων το 356 π.Χ.¹

Ο ιστορικός Ηρόδοτος αποδίδει την ίδρυσή της στους Βοττιαίους², οι οποίοι, αφού εκδιώχθηκαν από την περιοχή τους, εγκαταστάθηκαν στον Νότιο Λόφο στα μέσα του 7ου αι. π.Χ. και ανέπτυξαν εμπορικές δραστηριότητες με την Ιωνία και την Αθήνα³.

Τα αρχαιότερα λείψανα χρονολογούνται στη Νεότερη Νεολιθική εποχή. Ερείπια του μικρού νεολιθικού οικισμού εντοπίστηκαν στο νοτιότερο τμήμα του Λόφου, όπου επίσης εντοπίστηκαν και τα νεότερα λείψανα, τα κατάλοιπα ενός βυζαντινού πύργου του 12ου αι. μ.Χ., που ήταν μετόχι της Μονής Κασταμονίτου του Αγίου Ορους⁴.

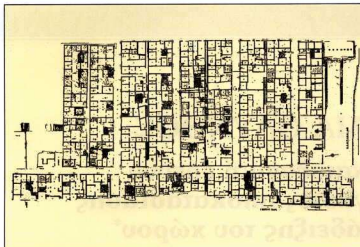
Το νεολιθικό οικισμό διαδέχθηκε η αρχαϊκή και η κλασική πόλη, που την κατέστρεψαν οι Πέρσες με τον Αρτάβαζο το 479 π.Χ., ο οποίος και την παρέδωσε στους Χαλκιδείς και στον Κριτόβουλο της Τωρώνης⁵.

Το 432 π.Χ. ο βασιλιάς των Μακεδόνων, Περδίκας Β', έπεισε τους κατοίκους των παραλιακών χαλκιδικών πόλεων να αποστατήσουν από την Αθηναϊκή Συμμαχία, να εγκαταλείψουν τις πόλεις τους και να συνοικισθούν στην Όλυνθο⁶. Η νέα πραγματικότητα έκανε επιτακτική την ανάγκη επέκτασης και διεύρυνσης της πόλης, η οποία ικανοποιήθηκε με την κατοίκηση στο Βόρειο Λόφο. Έτσι αρχίζει η ακμή της πόλης, της οποίας ο πληθυσμός τριπλασιάζεται στα τέ-

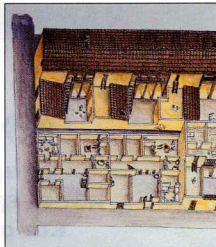

Τοπογραφικό Ολύνθου,
από τη δημοσίευση
D. M. Robinson.

Κάτοψη κεντρικού τομέα οικισμού Β. Λόφου, από τη δημοσίευση D. M. Robinson.

Γραφική αναπαράσταση ενός οικοδομικού τετραγώνου κατά Hoerther, σε σχέδιο του αρχιτέκτονα Ν. Σφήκα.

λη του 5ου αι. π.Χ., φτάνοντας τους 15.000 περίπου κατοίκους⁷. Η Όλυνθος γίνεται η έδρα της πολιτικής συνένωσης 32 χαλκιδικών πόλεων, του "Κοινού των Χαλκιδέων", και στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ. εξελίσσεται στην ισχυρότερη πόλη της Χαλκιδικής. Τα νομίματα της Συμμαχίας, με έμβλημα την κεφαλή του Απόλλωνα και την Κιθάρα ή τον Τρίποδα, έχουν ευρύτατη κυκλοφορία. Η εξαιρετική οικονομική και πολιτική άνθηση της πόλης γίνεται αιτία προστριβών με τις άλλες ελληνικές δυνάμεις, με κορυφαία την εκστρατεία του Φιλίππου Β⁸ και την ολοκληρωτική της καταστροφή το 348 π.Χ.⁹. Η τύχη

της Ολύνθου είχε προδιαγραφεί από την εποχή της πολιορκίας της, όταν ο Φίλιππος, στην οlynθιακή πρεσβεία που τον επισκέφθηκε για σύναψη ειρήνης, απάντησε: "ή εκείνοι δεν πρέπει να κατοικούν πια στην Όλυνθο ή αυτός στη Μακεδονία"¹⁰. Η αρχαία Ολυνθος είναι η μόνη πόλη της Χαλκιδικής που ένα τμήμα της ανασκαφτηκε συστηματικά σε τέσσερις ανασκαφικές περιόδους, από το 1928 έως το 1938, και τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή, υπό τη διεύθυνση του καθ. D. M. Robinson. Ύστερα από 50 χρόνια περίπου, ο χώρος προκαλεί και πάλι το εν-

διαφέρον της επιστημονικής κοινότητας με την ένταξη του κεντρικού τομέα του οικισμού του Βόρειου Λόφου σε ένα σημαντικό πρόγραμμα αναστήλωσης και ανάδειξης. Το πρόγραμμα εκπονείται από το 1990 από την ΙΣΤ¹ ΕΠΚΑ με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΥΠΠΟ. Στόχος των εργασιών η προβολή και προστασία της σημαντικής αυτής πόλης των κλασικών χρόνων. Στο Νότιο Λόφο εντοπίστηκε η αρχαϊκή πόλη, οργανωμένη με υποτυπώδη πολεοδομικό ιστό. Στα ανασκαμμένα κτήρια ανήκει η αγορά, το πριτανείο, αρκετά καταστήματα και οικίες. Η πόλη εδώ ξανακτίστηκε μετά

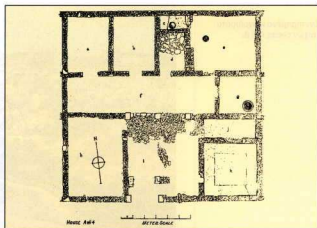
Ανδρώνας οικίας AVI 3 με ψηφιδωτό, στο οποίο απεικονίζεται ο Βελέροφόντης πάνω στον Πήγαρο να σκοτώνει την Χίμαιρα, β' μισό 5ου αι. π.Χ.

τητά του λόγω του ενιαίου και αδιάσπαστου μετώπου. Στα βόρεια και ανατολικά το τείχος ενισχύεται, αυξάνοντας το πλάτος του στα 3,25 μ. Πύλες και πύργοι εντοπίστηκαν στην περίμετρό του¹².

Η πόλη κατέλαβε το επίπεδο πλάτωμα του λόφου, διαστάσεων 600 x 300 μ. Λεωφόροι πλάτους 5 - 7 μ., με κατεύθυνση Β>Ν, τέμνονται κάθετα με δρόμους πλάτους 5 μ., κατευθυνόμενους Α>Δ, και ορίζουν οικοδομικά τετράγωνα διαστάσεων 86 x 36 μ. Κάθε οικοδομικό τετράγωνο αποτελείται από

το 479 π.Χ. και συνέχισε να κατοικείται και τον 4ο αι. π.Χ., χάνοντας όμως την αρχική σημασία της¹¹.

Με την ίδρυση του Κοινού των Χαλκιδών και την πληθυσμιακή αύξηση της πόλης δημιουργήθηκε η ανάγκη επέκτασής της, η οποία οργανώθηκε στο Βόρειο Λόφο με βάση το υποδάμειο σύστημα και προστατεύθηκε με πλινθόκτιστο τείχος. Το δυτικό σκέλος είχε πλάτος μόλις 0,80 μ., λόγω της φυσικής οχύρωσης που παρείχαν ο ποταμός Σάνδανος και το απόκρημνο της δυτικής πλαγιάς. Το τείχος αυτό αποτελούσε και τον εξωτερικό τοίχο των οικιών του τετραγώνου Α, ενισχύοντας την ανθεκτικό-

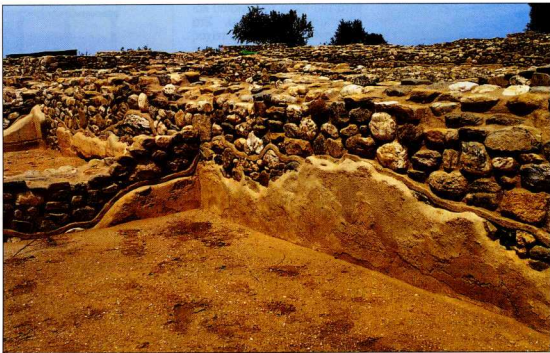

Κάτοψη τυπικής ολυθητικής οικίας, AVII 4.

Εκμαγείο πήλινου λουτρού στο χώρο του μάνιου της αποκαταστημένης οικίας AV 4.

Αποκαταστημένος πήλινος αγωγός στην αυλή της οικίας AVI 5.

δέκα σπίτια, σε δύο σειρές, πέντε βόρεια και πέ-
ντε νότια, μεταξύ των οποίων παρεμβάλλεται
κοινόχρηστος λιθόστρωτος αποχετευτικός δρο-
μίσκος-στενωγός.

Οι οικίες της Οlynθου καταλαμβάνουν σημαντι-
κή θέση στην ιστορία της ελληνικής οικιακής
ανασκάφικης συστηματικά και δημοσιεύθη-
καν, σε συγκριση με άλλες ελληνικές πόλεις.
Πολλές από αυτές συγκεντρώνουν σημαντικό
αριθμό κοινών χαρακτηριστικών, τα οποία δημι-
ουργούν έναν "ολυνθιακό τύπο" κατοικίας, γνω-
στό από τη βιβλιογραφία ως "τύπο με παστά-
δα", ιδιαίτερα διαδεδομένο στην κλασική
Ελλάδα. Αυτού του τύπου κατοικίες έχουν βρε-
θεί στην Αττική, Δήλο, Θεσσαλία, Μακεδονία,
Θράκη και αλλού. Το τυπικό οlynθιακό σπίτι
ήταν συνήθως τετράγωνο, πλευράς 17,2 μ., με
την παστάδα, στεγασμένη στοά με δωρική κι-
ονοστοιχία στα βόρεια της εσωτερικής αυλής, σε
αντίθεση κυρίως με τα νεότερα σπίτια (Πέλλας,
Δήλου, Πριήνης), όπου την αυλή περιέβαλλε
πλήρης περιστύλιο. Η παστάδα καταλαμβάνει
μερικές φορές όλο το πλάτος του σπιτιού, ενώ
πιο συχνά πλαισιώνεται από δυο μικρούς χώ-
ρους¹⁵.

Στο ισόγειο των σπιτιών, οκτώ έως δεκατρία δω-
μάτια διατάσσονται γύρω από τη λιθόστρωτη
αυλή, στην οποία συνήθως υπάρχουν πηγάδια ή
μικρές δεξαμενές για την αποθήκευση νερού.
Στο κέντρο της υπήρχε βωμός για την οικιακή
λατρεία. Με την ανασκαφή διαπιστώθηκε η
ύπαρξη και δεύτερου ορόφου στη βόρεια πλευ-
ρά του σπιτιού, στον οποίο θα πρέπει να υπήρ-
χαν τρία έως τέσσερα δωμάτια, ο θάλαμος, το
δωμάτιο του ζευγαριού, ο γυναικωνίτης, ο ξενώ-
νας και ίσως το δωμάτιο των δούλων.

Το επισημότερο δωμάτιο ήταν ο ανδρώννας, ο
χώρος που χρησιμοποιούνταν για τα συμπόσια
των ανδρών. Η θέση του ήταν συνήθως στα βό-
ρεια ή κοντά στους δρόμους, για τον καλύτερο

φωτισμό του. Χαρακτηριστικό είναι το δάπεδο,
το οποίο συνήθως κοσμεείται με ψηφιδωτό ή
απλό κονίαμα και περιβάλλεται με χαμηλό ανα-
βαθμό, πάνω στον οποίο τοποθετούνταν 3-5
ανάκλιτρα. Οι τοίχοι έφεραν επιχρίσματα, συ-
νήθως κόκκινα.

Τα διαπήτριά, 3 ή 4 δωμάτια στο βόρειο τμήμα
του σπιτιού, ανοιχτά προς την παστάδα και την
αυλή, χρησιμοποιούνταν για την καθημερινή δια-
μονή και την υποδοχή των ξένων. Το υπόλοιπο τμήμα
του σπιτιού καταλαμβάνουν οι δευτερεύουσες
χώροι: το σπινάτιο (κουζίνα), με την καπνοδόκη
για τον εξαερισμό, ο "οίκος" (το καθημερινό δω-
μάτιο-τραπέζαρια με την εστία), και το λουτρό,
με επιμελημένο αποχετευτικό σύστημα, πηλι-
νούς λουτήρες και λεκάνες. Ανάμεσα στους
υπόλοιπους χώρους διακρίνονται οι πιθειώνες,
χώροι αποθήκευσης λαδιού, κρασιού, σιταριού
κλπ., και τα εργαστήρια με παπήτριά, τριβεία
και αργαλειούς. Μέσα στο σπίτι, αλλά τις περισ-
σότερες φορές τελείως ανεξάρτητα απ' αυτό
και πάντα σε επικωνία με τους δρόμους, είναι
τα μαγαζιά¹⁴.

Πολλά σπίτια έχουν παρόμοια κάτοψη με συνε-
χόμενους τοίχους, γεγονός που δηλώνει ότι εκ-
στηκαν συγχρόνως, σύμφωνα με συνταγμένο εκ-
των προτέρων πολεοδομικό σχέδιο. Στην προ-
σπάθεια να ερμηνευθεί η ομοιομορφία των
ολυνθιακών σπιτιών, μπορούμε να υποθέσουμε
ότι επιβαλλόταν να χτίζοντο τα σπίτια τους σύμ-
φωνα με το συγκεκριμένο σχέδιο, χωρίς να λαμ-
βάνονται υπόψη ιδιαίτερα τοπικά στοιχεία των
πληθυσμών που ανοικοιήθηκαν στην Οlynθο.
Πιθανόν η καθιέρωση ενός συγκεκριμένου τύ-
που να ήταν πράξη λαϊκής πολιτικής, έκφραση
των αρχών της δημοκρατίας και της ισονο-
μίας¹⁵.

Οι πρόσφατες ανασκαφές (στα πλαίσια του προ-
γράμματος της αναστήλωσης, που είναι ακόμη
σε εξέλιξη) στον τομέα των δρόμων, έδωσαν
χρήσιμες πληροφορίες για την αρχαία οδοποία.

Ο προστατευτικός ορμός ο οποίος οριοθετεί το αναστηλωμένο τμήμα.

Τα εκτεταμένα στρώματα καταστροφής έδωσαν πληθώρα κινητών ευρημάτων και στοιχείων του αρχαίου οδοστρώματος. Αποκαλύφθηκαν λιθόστρωτα τμήματα, τα οποία κατασκευάστηκαν προκειμένου να εξομαλυνθούν οι φυσικές κλίσεις και να αντιμετωπισθούν προβλήματα στατικής των παρακείμενων οικιών και προβλήματα αποχέυσης. Επίσης λιθόστρωτα σε διάταξη ζωνών, για την ευχερέστερη διέλευση των αμαξών, και υπερυψωμένες πλευρικές ζώνες για την εξυπηρέτηση των πεζών. Ακόμη, από τα ανασκαφικά δεδομένα προκύπτει ότι κατά μήκος των δρόμων, σε ορισμένες περιπτώσεις, θα πρέπει να υπήρχαν και πάγκοι μικροπωλητών, οι οποίοι θα διαλαλούσαν τα προϊόντα τους στις γειτονίες της αρχαίας Ολύνθου¹⁶. Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο που προέκυψε από τις πρώτες ανασκαφές στη λεωφόρο Α, τη δυτικότερη του οικισμού, είναι το άρτια σχεδιασμένο σύστημα ύδρευσης της πόλης. Κατά μήκος της λεωφόρου εντοπίστηκαν οι πήλινοι σωλήνες, οι οποίοι τροφοδοτούσαν την πόλη με νερό από απόσταση 15 χλμ. βόρεια¹⁷.

Περιμετρικά του οικισμού εντοπίστηκαν τα τρία νεκροταφεία της πόλης. Η ανασκαφή 600 τάφων περίπου έδωσε χρήσιμες πληροφορίες για τα ταφικά έθιμα της περιοχής και τα χρονολογικά όρια της πόλης, καθώς και σημαντικές ανθρωπολογικές πληροφορίες¹⁸.

Στα νοτιοανατολικά του οχυρωμένου οικισμού εντοπίστηκε ο τομέας των κατοικιών των εύπορων πολιτών, οι ονομαζόμενες από τον ανασκαφέα "βίλλες", διακοσμημένες με ιδιαίτερα σημαντικά ψηφιδωτά δάπεδα, όπως αυτά της "Βίλλας της Αγαθής Τύχης".

Τα ψηφιδωτά της Ολύνθου, που χρονολογούνται στα τέλη του 5ου αι. π.Χ. και στις αρχές του 4ου αι. π.Χ., είναι τα παλαιότερα που βρέθηκαν στον ελληνικό χώρο. Είναι φτιαγμένα με φυσικά βότσαλα. Οι μορφές αποδίδονται κατά κανόνα με χρώματα ανοιχτών αποχρώσεων πάνω σε

σκούρο βάθος, τεχνική που συνδέει τα ψηφιδωτά της Ολύνθου με τα ερυθρόμορφα αγγεία της εποχής. Από την άλλη πλευρά, τα διακοσμητικά μοτίβα έχουν μια αυστηρή γεωμετρικότητα και θυμίζουν πολύ τα υφαντικά έργα, από τα οποία αναμφισβήτητα έχουν επηρεασθεί¹⁹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι επιγραφές με συμβόλαιο αγοραπωλησίας οικιών, *ωνές*²⁰, οι οποίες θα πρέπει να ήταν τοποθετημένες δίπλα από την κεντρική είσοδο του κάθε σπιτιού. Από αυτές αντλούμε πληροφορίες για την κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση της πόλης. Η ταύτιση των οικιών με συγκεκριμένους ιδιοκτήτες δίνει έναν πιο προσωπικό χαρακτήρα στα ερείπια της πόλης. Ονόματα, όπως Βάκων, Τηλεκλής, Διονύσιος, Ζώλιος, Αριστόβουλος, ανασυνθέτουν την προσωπογραφία του διοικητικού κέντρου του Κοινού των Χαλκιδώνων.

Η εικόνα της νεότερης πόλης που βλέπουμε σήμερα είναι το αποτέλεσμα των εργασιών αποκατάστασης που άρχισαν το 1992 και θα ολοκληρωθούν το 1999²¹. Τα θεμέλια, κτισμένα με αργούς λίθους και πήλοκοινα, είχαν κατεστραμμένη την άνω επιφάνειά τους, λόγω της απώλειας του συνδετικού κονιάματος, με αποτέλεσμα, σε συνδυασμό και με τη βλάβη που υπήρχε στο εσωτερικό των χώρων, να μην είναι αναγνώσιμη η κάτοψη των οικιών.

Στόχος των επεμβάσεων είναι η προστασία των ερειπίων, η αποκατάσταση του πολεοδομικού ιστού της πόλης, της κάτοψης των αρχαίων οικιών, και γενικά όλων εκείνων των στοιχείων που συμβάλλουν στο να κατανοήσει ο επισκέπτης την πολεοδομία, την αρχιτεκτονική, την τέχνη και γενικά την καθημερινή ζωή μιας πόλης του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. Έτσι, μετά από προσεκτική μελέτη για την αποκατάσταση της κάτοψης στη μορφή που βρέθηκε από τον ανασκαφέα D. M. Robinson, ξανακτίονται στο έδαφος οι κατεστραμμένες σήμερα λιθοδομές και αποκαθίστανται τα κατώφλια και οι στάβμες των δαπέδων

στα αρχικά τους επίπεδα. Επανατοποθετούνται οι λίθινες βάσεις των πεσσών, των κίωνων και των παραστάδων στη θέση των αρχικών. Συντηρούνται τα επιχρίσματα, τα ψηφιδωτά, τα λιθόστρωτα των αυλών και των στενωπών, οι αγωγοί αποστράγγισης, ενώ ταυτόχρονα τοποθετούνται αντίγραφα του οικιακού εξοπλισμού, όπως οι πήλινοι λουτρές.

Η προστασία των ερειπίων γίνεται με την κάλυψη της άνω επιφάνειας των λιθοδομών με μία ή περισσότερες προστατευτικές στρώσεις από λίθους της ανασκαφής. Οι περιμετρικοί δηλαδή τοίχοι κάθε χώρου δέχονται μία ή περισσότερες ισούσες στρώσεις παράλληλα με την υπάρχουσα, ώστε να μην αλλοιώνεται η αρχική κατάσταση. Μεταξύ των αυθεντικών και των προστιθέμενων τμημάτων τοποθετείται αρμός από κοινόμα, πάχους 0,03 μ., που οριοθετεί το αναστηλωμένο τμήμα. Η σύνθεση του κοινόματος δόμησης των προστατευτικών στρώσεων προέκυψε από την πρόσμιξη παραδοσιακών υλικών, όπως ασβέστη, άμμου, θηραϊκής γης, κεραμιδόκοπτης, ελάχστου ποσοστού τοιμέντου, καθώς και γεωχρωμάτων για την επίτευξη χρωματικής απόχρωσης, όμοιας με εκείνη του αρχαίου κοινόματος.

Η καταστροφή της Ολύνθου υπήρξε μοναδική στα ιστορικά χρονικά. Η πόλη δεν ξανακατοικήθηκε ποτέ πια. Οι κάτοικοί της, όσοι γλίτωσαν και δεν πουλήθηκαν ως δούλοι, κατέφυγαν πρόσφυγες σε σύμμαχες πόλεις. Η καταστροφική mania του Φιλίππου σκόρπισε την οδύνη και τον θάνατο, θέλοντας έτσι ανεπιδόιστα να εδραιώσει τη μονοκρατορία του²².

Σημειώσεις

* Το άρθρο αφιερώνεται στη μνήμη της Ιουλίας Βοκοτοπούλου, Εφόρου της ΙΕΤ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η συμβολή της οποίας στην υλοποίηση του έργου υπήρξε σημαντική.

1. Transactions of the American Philological Association (TAPA), LXV, 1934.
2. Ηρόδοτος VIII, 127.
3. Θουκυδίδης II, 99.
4. Γ. Μυλωνάς, Excavations at Olynthus, I.
5. Ηρόδοτος VIII, 127.
6. Θουκυδίδης I, 58.
7. Zahmit, Olynth, 55. W. Hoepfner und E.-L. Schwandner, Haus und Stadt, σ. 34. Δημοσθένης 9, 263.
8. Δημοσθένης 9, 11. Διόδ. Σικελ. 16, 53.
9. N. G. Hammond and G. T. Griffith, History of Macedonia, vol. 2, σσ. 296-328. Δημοσθ. Γ' 26. Διόδ. Σικελ. 16, 53.

10. Δημοσθένης 9, 11. Κατά Φίλιππου Γ': "ἡ ἐκείνους ἐν Οὐλύνθῳ μὴ οἰκίη ἢ αὐτὸν ἐν Μακεδονίῳ".
11. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vols. II, XII.
12. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vol. VIII, M. Ανδρόνικος, "Για το πλάν της Ολύνθου", Στο Μακεδονία Β', 1949.
13. N. D. Cahill, Social and Spatial Planning in a Greek City, 1991.
14. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vols. II, VIII, XII.
15. W. Hoepfner und E.-L. Schwandner, Haus und Stadt, σ. 42.
16. Ι. Βοκοτοπούλου και Σ. Πιρτογιάννη, "Οι δρόμοι της Ολύνθου: Νέα ανασκαφικά δεδομένα", Αρχαιολογικά Έργα Μακεδονίας - Θράκης (8, 1994, υπό έκδοση).
17. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vol. XII, σ. 103.
18. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vol. XI.
19. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vol. V.
20. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, vol. II, VIII, XII. TAPA 1928, 1931, 1934.
21. Στην ομάδα της αναστήλωσης συμμετείχαν, ως μελετητές, οι αρχιτέκτονες Κ. Γεωργιανίδης (1990-1994), Φ. Ρεβιλιόπου (1990-1993), και Χ. Κωτσόπου (1994-1996).
22. N. G. Hammond and G. T. Griffith, History of Macedonia 2, σσ. 296-328. Δημοσθ. 9.26. Διόδ. Σικελ. 16.53.3. Στράβων, 10.447.

Ancient Olynthos: The Excavations and the Works of Rehabilitation and Promotion of the Site

S. Protopsalti and F. Athanasiou

Ancient Olynthos, according to Herodotus, was founded in the mid-seventh century B.C. by the Votivians. The first town had been erected on the South Hill without a specific town-plan and was destroyed by the Persians in 479 B.C. The ruins of a small Neolithic settlement have also been located on the same site. The establishment of the Common of the Chalkidicians in 432 B.C. marked the increase of the town's population and its extension to the North Hill as well. It was then that the town was rebuilt according to the Hippodamian town-plan: parallel avenues intersecting perpendicular streets, thus creating a network of building blocks with ten houses each. The houses of Olynthos belong to the "pastada" type: each is organized around an open-air courtyard with a roofed Doric stoa, the "pastada" to its north, to which the dwelling quarters give access. The north side of the house was two-storied. Other identifiable building areas are the kitchen, oikos, bathroom, men's quarters, store- and work-houses and shops.

The floor mosaics of Olynthos, among the earliest in Greece, are especially treasured in the history of art. Olynthos was destroyed by Philip II in 348 B.C. and was never again reinhabited.

The first excavations were carried out by the American School of Archaeology under the direction of Professor D. M. Robinson from 1928 to 1938. An important project for the restoration and promotion of the North Hill settlement has been elaborated since 1990 by the XVth Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities, with the financial support of the European Union and the Greek Ministry of Culture.